

חטא העגל לדורות

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּךְ רֵד כִּי שָׁחַת עַמְּךָ אֲשֶׁר הֶעֱלִיתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: סָרוּ מֵהָר מִן הַדָּרָךְ אֲשֶׁר צִוִּיתָם עֲשׂוּ לָהֶם עֵגֶל מִסֶּכָה וַיִּשְׁתַּחֲוּ לוֹ וַיִּזְבְּחוּ לוֹ וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּהָ אֱלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: (שמות לב ז-ח)¹

וַעֲתָה לָךְ נַחַה אֶת הָעָם אֶל אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי לָךְ הִנֵּה מְלֹאכֵי יָלְדָה לְפָנֶיךָ וּבִיּוֹם פְּקֻדֵי וּפְקֻדָתִי עֲלֵיהֶם חֲטָאתָם: (שם שם לד)²

וַיַּעַץ הַמֶּלֶךְ וַיַּעַשׂ שְׁנֵי עֲגָלֵי זָהָב וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם רַב לָכֶם מַעֲלוֹת יְרוּשָׁלַם הִנֵּה אֱלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: (מלכים א פרק יב פסוק כח)³

רש"י שמות פרק לב פסוק לד

וביום פקדי וגו' - עתה שמעתי אליך מלכותם יחד, ותמיד תמיד כשאפקוד עליהם עונותיהם ופקדתי עליהם מעט מן העון הזה עם שאר העונות, ואין פורענות באה על ישראל שאין בה קצת מפרעון עון העגל:⁴

תלמוד ירושלמי מסכת תענית פרק ד הלכה ה

רבי יודן בשם רבי יסא: אין כל דור ודור שאין בו אונקי אחת מחטיו של עגל.⁵

אבות דרבי נתן נוסח א פרק לד

"ודי זהב" - ... רבי אליעזר בן יעקב אומר די הוא עון זה שילקו בו ישראל מכאן ועד שיחיו המתים.⁶

¹ חטא העגל הוא מהחטאים החמורים של עם ישראל, בעקבותיו, מבקש הקב"ה למחות את עם ישראל: "הרף ממני ואשמידם ואעשה אותך לגוי גדול". אך מנגד עומד משה, המנהיג הגדול, מודה על החטא וגם "מאיים": "וַיִּשָׁב מֹשֶׁה אֶל ה' וַיֹּאמֶר אֲנִי חָטָא הָעָם הַזֶּה חָטָא גְדֹלָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם אֱלֹהֵי זָהָב: וְעַתָּה אִם תִּשָּׂא חַטָּאתָם וְאִם אֵין מַחְנֵי נָא מִסַּפְרֶךָ אֲשֶׁר כָּתַבְתָּ. וּחֲזָרוּ הַדְּבָרִים וּנְשָׁנוּ בְּסִיפּוֹר מִשֶּׁה לְבָנִים, בְּסִפּוֹר דְּבָרִים פֶּרֶק ט: "וּבַחֲרֵב הֶקְצַפְתָּם אֶת ה' וַיִּתְאַנֶּף ה' בְּכֶם לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם". וכבר האריכו דרשני ופרשני כל הדורות לדון בחטא זה ואף דלינו מעט מים בנושא זה בדברינו [לא יהיו שתי הפנים בכעס](#) בפרשה זו. הפעם, נבקש לדון במשמעות החטא לדורות, ברושם שהותיר בדורות הבאים. האם אנו קוראים בו כצופים מהצד או כחלק מהסיפור שעדיין לא נסגר?

² משה עומד בפרץ וה' ניחם על הרעה אשר דבר לעשות לעמו. אבל המחילה אינה שלימה: "וביום פוקדי ופקדתי" – אומר הקב"ה. ועל נושא זה אנו מבקשים להתעכב הפעם, על משמעות חטא העגל ועל החריטה שחרט לדורות ("ויעש אותו בחרט"). .. עד מתי? מהו היום שבו ישוב עוון חטא העגל וייפקד, או ההפך, ייסגר סופית?

³ עוד אנו דנים בחטא העגל של דור המדבר ועל פקידתו לדורות, בא ירבעם ומוסיף חטא על פשע ועושה שני עגלי זהב המזכירים את עגל הזהב שעשו בני ישראל במדבר ולשם אותה מטרה: "אלה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים". אלא שהעגל במדבר, בא לפני עשיית המשכן (ולפי דעת פרשנים ומדרשים רבים גם לפני הציווי על המשכן) והמשכן בא לכפר עליו ולאחד מחדש את עם ישראל תחת כנפי השכינה. ואילו כאן, נעשים העגלים אחרי הקמת בית המקדש, במטרה ברורה של יצירת קרע ופירוד בעם. על נושא עגלי הזהב ע"י ירבעם, והקשר המתבקש עם עגל הזהב שעשו בני ישראל במדבר, ניגע רק בקצרה, כחלק מדינונו בנושא שבחרנו "חטא העגל לדורות". הרוצה להרחיב יעיין בפירוש דעת מקרא (יהודה קיל) לספר מלכים א, אשר דן בין השאר, בדמות העגל שחוזרת בשניהם. למה דווקא עגלים ומה הם מסמלים.

⁴ כבר בחטא המרגלים, כשנה לאחר חטא העגל, נפקד על עם ישראל גם "קצת מפירעון חטא העגל", כדברי רש"י בפרשת שלח (במדבר יד לג): "זהו שנאמר (שמות לב, לד) וביום פקדי, במרגלים ופקדתי עליהם חטאתם". ובפירושו לספר ירמיהו פרק ב פסוק כב אומר רש"י: "נכתם עוונך לפני - על עון העגל נאמר שהוא קיים לעולם כמו שנאמר וביום פקדי ופקדתי עליהם (שמות לב) כל פקידות הבאות על ישראל יהיה מקצת עון העגל בהם". אמנם בפירושו למלכים א פרק ה פסוק יא מביא רש"י דעה נגדית (שמקורה כן נראה במדרש במדבר רבה יט ג): "ודרדע זה דור המדבר, מחול שנמחל לכם על מעשה העגל". אך זה מקרה חריג (ברש"י ובמדרש) ונראה שהדעה השלטת היא כדרשות על "ביום פקדי ופקדתי" שאינו ועוד נראה. חטא העגל לא נמחל ושמור לדורות. ראה גם ספרי וטא פיסקא יא ד"ה יא: "וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם (שמות לב לד) עדיין הדבר תלוי ולא תלוי".

⁵ קביעה נחרצת זו של הירושלמי חוזרת במדרשים רבים. ראה שמות רבה מג ב בפרשתנו שחוזר במדויק על דברי הירושלמי: "א"ר אסי: אין דור ודור שאינו נוטל אוקיא ממעשה העגל". ובאיכה רבה א כח: "א"ר אחא: קול קילוס עבודת כוכבים אנכי שומע, רבי יהודה בשם רבי יוסי אומר: אין לך דור ודור שאינו נוטל מחטאו של עגל". וכן פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) שמות פרק לב: "ועתה לך נחה את העם וגו' - וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם. אין לך כל דור שאין בו אחד משישים ברוטל ממעשה העגל". ולהלן נראה גם את נוסח הבבלי: "אמר רבי יצחק: אין לך כל פורענות ופורענות שבאה לעולם שאין בה אחד מעשרים וארבעה בהכרע ליתרא של עגל הראשון". כל דור נוטל מחטא העגל? עד קץ הדורות? האם תיתכן אפשרות של כפרה על חטא העגל? האם יגיע "יום פוקדי" בו ישולם וישלם חטא העגל עד תומו והדורות הבאים שוב לא יפקדו?

⁶ לפי מדרש זה התשובה היא: לא. אין תקנה לחטא העגל, אלא בתחיית המתים. כשבני האדם החוטאים ייבראו מחדש.

איכה רבה פרשה ב סימן ג

עד היכן חטאו של עגל קיים? ר' ברכיה ואמרי לה ר' נחמיה בן אלעזר: עד עגליו של ירבעם בן נבט. זהו שכתוב: "כִּרְפָאֵי לְיִשְׂרָאֵל וְנִגְלָה עֲוֹן אֲפָרַיִם וְרַעוֹת שְׁמֵרוֹן" (הושע ז א).⁷ אמר הקב"ה: באתי לרפאות לישראל מחטאו של עגל ונגלה רעות שומרון. ר' ישמעאל בר נחמני בשם ר' יוחנן אמר: עד חורבן בית המקדש, דכתיב: "קרבו פקודות העיר ואיש כלי משחתו בידו" (יחזקאל ט א) וכתב: "וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם" (שמות לב לד).⁸

מסכת סנהדרין דף קב עמוד א

אמר רבי אושעיא: עד ירבעם היו ישראל יונקים מעגל אחד, מכאן ואילך - משנים ושלושה עגלים. אמר רבי יצחק: אין לך כל פורענות ופורענות שבאה לעולם שאין בה אחד מעשרים וארבעה בהכרע ליטרא של עגל הראשון.⁹ שנאמר: "וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם". אמר רבי חנינא: לאחר עשרים וארבעה דורות נגבה פסוק זה, שנאמר: "ויקרא באזני קול גדול לאמר קרבו פקדות העיר ואיש כלי משחתו בידו" (יחזקאל ט א)

רמב"ן שמות פרק לב פסוק כה

וזה כדעת אונקלוס שתרגם "לשמצה בקמיהם" - לאפקא שום ביש בדריהון. ולפי שאמר "בדריהון" נראה שרצה לפרש כי העגל אשר עשו יהיה שמץ רעה בדורות ישראל. כי יאמרו: לא לחנם עשו אבותינו את העגל ועבדוהו, רק שידעו בו כי הוא אשר העלם מארץ מצרים ומצאו בעבודתו תועלת להם. ואף אנחנו נעשה כן, כי טוב לנו לעובדו, כאשר היה הדבר בירבעם שאמר: "רב לכם מעלות ירושלים הנה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים" (מלכים א יב כח), ראה משה כי לדורות יפשעו בו.¹⁰

במדבר רבה פרשה יב סימן א

"ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן". זהו שכתוב: "אֲשַׁמְעָה מֶה יְדַבֵּר הָאֵל ה' כִּי יְדַבֵּר שְׁלוֹם אֶל עַמּוֹ וְאֶל חֲסִידָיו וְאֶל יְשׁוּבוֹ לְכִסְלָה" (תהלים פה ט) אתה מוצא בשעה שעשו ישראל אותו מעשה וכעס עליהם הקב"ה, שנאמר: "ויאמר ה' אל משה ראיתי את העם הזה וגו' הרף ממני ואשמידם וגו'" (שמות לב). מיד עמד משה ובקש רחמים מלפניו שיתרצה להם, כמה שנאמר: "ויחל משה" ונתרצה להם הקב"ה שנאמר: "וינחם ה' על הרעה". אעפ"כ היה בלבו עליהם, שנאמר: "וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם".

⁷ עד היכן חטאו של עגל קיים? שואל המדרש. עד מתי נושא עם ישראל אשמה וחוב בגין מעשה העגל? עד הקמת מקדש שלמה שאז התקיים חציו הראשון של הפסוק "כרפאי לישראל" ונתכפר להם סופית. אלא שמיד אח"כ באו עגלי ירבעם ופתחו את כל העניין מחדש "וְנִגְלָה עֲוֹן אֲפָרַיִם וְרַעוֹת שְׁמֵרוֹן". כך נראה לבאר מדרש זה, יותר בהסתמך על הפסוק מהושע ופחות על לשונו של המדרש. ואולי הפשט הוא שונה לגמרי, עד עגלי ירבעם נזקף לעם ישראל חוב חטא עגל הזהב שעשו במדבר. מרגע שירבעם עשה את עגלי הזהב, נחשב זה לחטא הגדול והוא משכיח את חטא עגל הזהב שהיה מזמן, טרם בניית המשכן, לפני הכניסה לארץ ובניית המקדש. כך נראה לבאר, יותר עפ"י לשון המדרש ופחות עפ"י הפסוק מהושע. כך או כך, יש במדרש זה דגש חשוב על עגלי הזהב שעשה ירבעם ושמא בגינם ולא בגין העגל שעשו בני"י במדבר נוטלים כל הדורות. בבית ראשון, "עד עגליו של ירבעם בן נבט" תם "יום פוקד" של פרשתנו וכעת מתחיל חוב חדש. ראה רש"י דברי הימים ב כה ז: "כי אין ה' עם ישראל כל בני אפרים - לפי שירבעם משבט אפרים והוא היה הראשון שהחטיא את ישראל ובכל דור ודור אחריו היה להם למוקש שהיו עובדין לעגלי זהב של ירבעם".

⁸ בחורבן הבית שולם סופית חוב חטא העגל. "קרבו פקודות העיר" של יחזקאל הוא "יום פוקד" של פרשתנו. ואין ר' ישמעאל בר נחמני, בעל דעה זו, מתייחס כלל לעגלי ירבעם ונוכל רק לקוות שגם חטא זה שולם בחורבן הבית, אם לא קודם בגלות שומרון.

⁹ מדרש זה חוזר על איכה רבה שראינו לעיל (או שמא איכה רבה הוא חזרה על התלמוד), אבל החידוש העיקרי כאן הוא הדגש על "העגל הראשון". אם במדרש איכה רבה ראינו ניסיון לתחום את חטא העגל של דור המדבר עד תקופת בית ראשון ולזקוף את העוון מכאן ואילך על עגלי הזהב שעשה ירבעם, בא מדרש זה ואומר שאכן עגלי הזהב של ירבעם היו חמורים יותר: "עד ירבעם היו ישראל יונקים מעגל אחד, מכאן ואילך - משנים ושלושה עגלים", אך עדיין העגל הראשון הוא מקור החטא. הוא הסיבה הראשונה.

¹⁰ הכל נובע מהתקדים של חטא העגל הראשון. ירבעם לא יכול היה להעלות בדעתו את העגלים שעשה ללא התקדים של עגל הזהב הראשון. ירבעם איננו אלא חוליה בשרשרת, אותה שרשרת שראה משה מראש "כי לדורות יפשעו בו". כל התירוצים וההסברים על עבודה זרה שאין זו בעצם עבודה זרה, שגם אבותינו עשו וכו' הם "ביום פוקד" האמיתי. ראה פירוש רד"ק הושע פרק ט פסוק א: "לכן יש לך להתאבל על זה ולא לשמוח לשום שמחה כמו שעשו דור המדבר אחר שהוכיחם משה רבינו על דבר העגל אמר וישמע העם את הדבר הרע הזה ויתאבלו והנביאים מוכיחים אותם בכל יום על עובדם עכו"ם ולא ישיתו על לב".

כיון שנעשה המשכן - אמר ר' יהודה ברבי סימון - הלך משה והרכין אזנו במשכן. אמר משה: תאמר שיש בלבו של הקב"ה על ישראל? זהו שכתוב: "אשמעה מה ידבר האל ה'". מהו "האל ה'"? אמר משה: תאמר שעד עכשיו הוא עומד בכעסו כנגדם והוא בקושי עמהם? ואין "האל" אלא לשון חוזק... או שהוא מתרצה להם והוא נוהג במדת רחמים עמהם? זהו שכתוב: "ה'..." מיד פייסו הקב"ה שאין בלבו על ישראל כלום, כמה דכתיב: "ויעבור ה' על פניו" (שמות לד) שהעביר זעמו מהם ועבר על פשיעיהם. א"ר סימון: ... שפייסו הקב"ה ואמר לו למשה: מה לשעבר הייתי נוהג עמהם במדת רחמים עד שלא עשו אותו המעשה, כך עכשיו במדת רחמים אנהיג עמהם.¹¹

רש"י במדבר פרק יט פסוק כב

והייתה לעדת בני ישראל למשמרת - כמו שפשע העגל שמור לדורות לפורענות, שאין לך פקודה שאין בה מפקודת העגל, שנאמר: וביום פקדי ופקדתי וגו' (שמות לב לד). וכשם שהעגל טימא כל העוסקין בו, כך פרה מטמאה כל העוסקין בה.¹²

ספרי דברים פייסקא מג טז

... כיוצא בו אתה אומר: "וישב העם לאכול ושתה" (שמות לב ו) - מהו אומר? "עשו להם עגל מסכה" (שמות לב ח). וכן אתה מוצא באנשי דור המבול שלא מרדו במקום אלא מתוך שובע.¹³ מה נאמר בהם? "בַּיְתִיָּהֶם שְׁלוֹם מִפְּחַד וְלֹא שָׁבַט אֱלֹהֵי עֲלֵיהֶם ... יָכְלוּ בְטוֹב יְמֵיהֶם וּבְרָגַע שָׁאוֹל יַחְתּוּ" (איוב כא ט - יג) היא גרמה להם: "וַיֵּאמְרוּ לֹאֵל סוֹר מִמֶּנּוּ וְדַעַת דְּרָכֶיךָ לֹא חִפְצָנוּ: מֶה שְׂדֵי כִי נַעֲבֹדְנּוּ וּמֶה נוֹעִיל כִּי נִפְגַּע בּוֹ" (שם יד-טו). אמרו: טיפה אחת של גשמים היא אין אנו צריכים לו "וואיד יעלה מן הארץ" (בראשית ב ו).¹⁴

מדרש תנחומא פרשת כי תשא סימן כו

"וַיֵּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה מִי אֲשֶׁר וְגו' וְעַתָּה לֵךְ נַחֵה וְגו' וּבְיוֹם פִּקְדֵי וּפְקַדְתִּי", הריני יושב עליהם בדין ביום הכיפורים ומזכה את הזכאי ומחייב את החייב, שנאמר: וביום פקדי. אר"ח כל מי שאומר רחמנא ותורן

¹¹ והמדרש מסיים שם ואומר: "אמר רב יהודה בר רב סימון: באותה שעה שמע משה קול נאה וקול משובח. לשעבר היה משה עומד והיה הדיבור בא לתוך אזנו כמין סילון ולא היה אחד מישראל שומע. אבל כשהיו פניו מאדימות היו יודעים שהדיבור בא אצלו. וכיון שנעשה המשכן שמע קול נאה. מה שמע? (תהלים פה) כי ידבר שלום אל עמו ואל חסידיו ... אמר הקב"ה למשה: לשעבר הייתה איבה ביני ובין בני שנאה ביני ובין בני ישראל על שפשו המשכן. מדרש זה אינו מחכה למקדש שלמה או שלום ביני ובין בני, הוי: כי ידבר שלום אל עמו - אלו ישראל על שעשו המשכן". מדרש זה אינו מחכה למקדש שלמה או למאורע רחוק אחר ואינו מסכים עם כל המדרשים הדורשים את חטא העגל לדורות. ביום הקמת המשכן נמחל גם "ביום פקדי ופקדתי". וזו, כפי שאמרנו, דעת המיעוט. ראה במדבר רבה עצמו בפרשה ט מט (פרשת סוטה): "זאת תורת הקנאות כך אמר הקב"ה התורה הזאת של קנאות עבודת כוכבים לעולם תהיה שכשם שפרע הקב"ה מעובדי העגל בקנאה כך יפרע מהם לדורות". אבל גם לגבינו אפשר לומר שכל דור לוקה בחטאו שלו ולא בגין חטא קדום כלשהוא. וראה פירוש הרמב"ן לעיל שיכול לפשר בין כל השיטות.

¹² וכן הוא במדרש אגדה (בבב) במדבר פרק יט פסוק ט: "והיתה לעדת בני ישראל למשמרת - כמו שפשע העגל שמור לדורות, כך אפר הפרה שמור לדורות לחטאת לכל דור, כך תהא למשמרת למי נדה חטאת היא". יש לראות דברים אלה, על רקע מדרשים אחרים העוסקים בקשר שבין פרשת פרה וחטא העגל. ראה דברי רש"י עצמו בפסוק שם, בשם מדרש ר' משה הדרשן (נמצא אצלנו במדרש במדבר רבה): "ויקחו אליך - משלהם כשם שהם פרקו נזמי הזהב לעגל משלהם כך יביאו זו לכפרה משלהם: פרה אדמה - משל לבן שפחה שטינין פלטיין של מלך. אמרו תבא אמו ותקנח הצואה, כך תבא פרה ותכפר על העגל". בניגוד לכלל: אין קטיגור נעשה סניגור, לא מהסס מדרש זה לומר שפרה אדומה באה לכפר על חטא העגל (ראה דברינו [חוקה חקקתי גזירה גזרתי](#) בפרשת חוקת). אבל אין זו כפרה המוחקת את החטא והופכת את הקערה על פיה, אין כאן טהרה כנגד טומאה, כפרה כנגד חטא. אלא טומאה כנגד טומאה. פרה אדומה מזכירה במעשיה את החטא העגל ואינה מכסה: "כשם שהעגל טימא כל העוסקין בו, כך פרה מטמאה כל העוסקין בה". משמרת מי הנידה היא מעין "משמרת עוון" שתפקידה להזכיר את חטא העגל ולא לכסותו. ראה שוב מדרש אגדה (בבב) במדבר פרק יט פסוק י: "למה היתה פרה מטמאה כל העוסקין בה, לפי שכל המתעסקין בעגל נטמאו מטומאת הנדה". האם גם מי הנידה שמטהרים מהטומאות החמורות ביותר, גם הם בכלל: "אין לך דור שאינו נוטל מחטאו של עגל"? והארכנו מעט בעניין פרה אדומה לכבוד פרשת פרה החלה השבת.

¹³ ראה הגמרא בסנהדרין קב ע"א שהבאנו לעיל: "אמר משה לפני הקב"ה: ריבונו של עולם, בשביל כסף וזהב שהשפעת להן לישראל עד שיאמרו דיי גרם להם לעשות להם אלהי זהב. משל: אין ארי דורס ונוהם מתוך קופה של תבן, אלא מתוך קופה של בשר".

¹⁴ אנחנו הולכים כל הזמן קדימה בזמן, מחטא העגל והלאה. אבל מדרש זה, הדין בפסוק מקריאת שמע: "ואכלת ושבעת, השמרו לכם פן יפתה לבבכם" מחזיר אותנו אחורה בזמן ומחבר את חטא העגל עם כל החטאים שבאים מעושר ושובע והרגשת "כוחי ועוצם ידי". אם כך, אולי החטא של העגל שנפקד על כל דור ודור, אינו איזה חטא קדמון או אשמת בראשית בבחינת "אבות אכלו בושר ושיני בנים תקהינה", אלא העובדה שבכל דור חוזר החטא שלו שבא מתוך שובע ונטייה לעבודה זרה ולמחולות עגל זהב.

יתותרון בני מעיו אלא מאריך אפו וגובה הוי וביום פקדי ופקדתי. כיון שדן וגמר את הדין אמר: ריבון העולם הרי העגל והרי עובדיו כבר בערתים שמא בלבך על עמך כלום, א"ל לך עלה מזה.¹⁵

מדרש תנחומא (בובר) פרשת שמיני סימן ו

"ויאמר אל אהרן קח לך עגל" (ויקרא ט ב), למה לא נאמר לו פר אלא עגל? א"ל שעל ידי העגל נתפקקה הכהונה בידך, ועל ידי העגל היא מתבוססת בידך. ולא עוד, אלא שלא יהו ישראל אומרים יש להם עונות ממעשה העגל. לפיכך אמר: הם יקריבו עגל, שנאמר: "ואל בני ישראל תדבר לאמר קחו שעיר עזים לחטאת ועגל וגו'" (ויקרא ט ג), כדי שידעו שנתכפר להם על מעשה העגל. אמר להם הקב"ה: בעולם הזה נתכפר להם על ידי קרבנות, ולעולם הבא אני מוחל עונותיהם שלא בקרבן, שנאמר: "אנכי אנכי הוא מוחה פשעיך למעני וחטאתיך לא אזכור" (ישעיה מג כה).

שבת שלום
מחלקי המים

¹⁵ מהו "יום פוקדי"? אליבא דמדרש זה, זה יום הכיפורים שבו הקב"ה יושב ודן כל אדם וכל דור לפי מעשיו. יום הכיפורים הראשון היה בעת שמשה ירד פעם שנייה מהר סיני עם הלוחות הראשונים ונאמר לו: "סלחתי כדברך" (לא מדויק, זה כתוב בחטא המרגלים, אך שבשתא כיוון דעל על). וממנו נקבע יום הכיפורים לדורות וזהו "יום פוקדי". ואבן עזרא בפירושו לפסוק שלנו (שמות פרק לב לד) אומר: "וטעם וביום פקדי - שיש יום להזכיר בו העונות והוא סוד". ולא זכינו להבין סוד זה. אך לעומתו, ראה רמב"ם מורה הנבוכים חלק שלישי פרק יז: "וכבר זכרה התורה ההשגחה בבני אדם והפקד מעשיהם, אמר וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם, ואמר ופקדתי עליכם, ואמר מי אשר חטא לי אמחנו מספרי". לא צריך להגיע אפילו ליום כיפור. "יום פוקדי" היא ההשגחה היומיומית ומעשיו של האדם לטוב או לרע.